

**Науково-дослідний економічний інститут
Міністерства економіки України**

Спеціалізована вчена рада Д.26.801.01. по захисту дисертації на здобуття наукового ступеня доктора економічних наук Науково-дослідного економічного інституту Мінекономіки України та Науково-дослідного інституту соціально-економічних проблем м.Києва

Індекс УДК 338.621.003.7

Білан Володимир Іванович

***Науково-методичні основи реформування відносин власності
(на прикладі машинобудування України)***

Спеціальність: 08.02.03 - "Організація, управління, планування і регулювання економікою"

*Автореферат дисертації
на здобуття наукового ступеня
кандидата економічних наук*

Київ - 1997

Дисертацією є рукопис (на російській мові).

Робота виконана: В Науково-дослідному економічному інституті (НДЕІ) Міністерства економіки України (м.Київ) на матеріалах Мінмашпрому України.

Науковий керівник, доктор економічних наук, старший науковий співробітник Пашута Микола Тимофійович, завідувачий відділом НДЕІ Міністерства економіки

Офіційні опоненти:

доктор економічних наук, професор, Панченко Євген Григорович, виконавчий директор Міжнародної школи бізнесу при Національному університеті "Киево-Могилянська академія"

кандидат економічних наук, старший науковий співробітник Воронкова Таїсія Євгенівна, директор департаменту приватизації фірми "Київська консалтінгова група"

Провідна організація:

Інститут економіки Національної Академії наук України відділ форм і методів управління і господарювання (м.Київ).

Захист відбудеться 11 вересня 1997 року об 11 год. на засіданні Спеціалізованої вченої ради Д26.801.01 по присудженню наукового ступеня доктора економічних наук Науково-дослідного економічного інституту Мінекономіки України та Науково-дослідного інституту соціально-економічних проблем м.Києва (252601, МСП, Київ, 103, бульвар Дружби народів, 28, 5-ий поверх, зала засідань).

З дисертацією можна ознайомитись у науковій бібліотеці НДЕІ Мінекономіки України за адресою - 252601, МСП, Київ - 103, бульвар Дружби народів, 28, перший поверх.

Автореферат розіслано 6... липня 1997 р.

*Вчений секретар Спеціалізованої вченої ради,
доктор економічних наук, старший науковий
співробітник*

Базилук А.В.

ЛННБ України ім.В.Стефаніка

00751245 (O)

Загальна характеристика дисертаційної роботи.

1.1 *Актуальність дослідження.* Успішне реформування і розвиток економіки України у значній мірі залежить від того, наскільки швидко будуть зформовані ринкові відносини, створено конкурентне середовище і досягнуто "критичної маси" недержавного сектору. Одним з головних напрямів створення ринку є реформування відносин власності, тому що саме воно сприяє прискоренню структурної перебудови, посиленню стимулів до праці, підвищенню ефективності економіки України, а у соціальному плані дає поштовх до появи середнього класу власників, що в подальшому забезпечить стабільність в суспільстві.

Аналіз теоретичних розробок, методичних положень і практичних рекомендацій з питань реформування відносин власності показує, що існує цілий ряд невивчених та нерозв'язаних економічних проблем. Серед них: оцінка майна державних підприємств, що приватизуються, роль і місце трудових колективів у процесі приватизації, використання грошових коштів, отриманих від приватизації; полеміка з приводу функціонування і обігу приватизаційного майнового сертифікату, інвестиційних фондів і компаній, підходи до створення холдингів і промислово-фінансових груп; ролі і місця в приватизації галузевих міністерств та ін. Особливого значення набуває дослідження процесів реформування відносин власності в машинобудуванні України, яке має труднощі з адаптацією до ринкових умов, та підвищення його ефективності шляхом реструктуризації.

Необхідність подальшого дослідження теорії і практики реформування відносин власності в машинобудуванні України обумовили вибір теми дисертації.

1.2 *Мета і завдання дослідження.* Метою дослідження є розробка дієвого організаційно-правового механізму приватизації з метою забезпечення її ефективного проведення в машинобудуванні України. Для досягнення зазначеної мети в роботі були поставлені і вирішувались такі основні завдання:

- дослідження теоретичних аспектів реформування відносин власності як найважливішого напрямку створення регульованого ринку;
- визначення пріоритетних напрямів реформування машинобудування України із врахуванням національних особливостей і світових тенденцій розвитку економіки;
- аналіз результатів роботи приватизованих і державних підприємств машинобудування;

ЛНУ ім. В. Стефанишина
АНУ

- визначення основних напрямів удосконалення законодавчої і нормативної бази з метою активізації впливу держави на приватизаційні процеси;

- розробка практичних заходів по підвищенню ефективності державного регулювання підприємств машинобудування в умовах переходу до ринку.

1.3 Предмет і об'єкт дослідження.

Предмет дослідження складає комплекс питань, пов'язаних з реформуванням відносин власності, приватизацією і корпоратизацією державних підприємств, удосконаленням законодавчої і нормативної бази приватизації, державним регулюванням розвитку галузі.

Об'єктом дослідження обрано машинобудування України

1.4 *Методологічною основою* дослідження є діалектичний метод наукового пізнання, дослідження явищ і процесів в їх взаємозв'язку і розвитку під час здійснення реформ. Базою дослідження є теорія економічного і соціального розвитку суспільства, наукові праці вітчизняних і закордонних вчених, законодавча і нормативна база з приватизації і державного регулювання розвитку економіки. Використано методи класифікацій; статистичного та логічного узагальнення; експертних оцінок; техніко-економічного аналізу; економіко-математичного моделювання; програмно-цільового підходу та ін.

1.5 *Матеріали, використані в дослідженні.* Основними джерелами інформації при проведенні досліджень послужили законодавчі і нормативні акти Верховної Ради України, Кабінету Міністрів України, Фонду державного майна України, Міністерства економіки України, Антимонопольного комітету України, Державної комісії з цінних паперів і фондового ринку, Міністерства фінансів України, матеріали науково-практичних конференцій і семінарів з проблем, що досліджуються. В якості інформаційної бази використані дані Міністерства статистики України; статистична звітність машинобудівних підприємств.

1.6 *Наукова новизна* дисертації полягає в таких основних положеннях, які можна класифікувати як важливі і нові:

а) розроблена концепція приватизації, яка на відміну від діючої передбачає реалізацію стратегічної мети економічної реформи - створення ефективного ринкового сектору економіки на основі удосконалення діючого законодавства по приватизації. При цьому в основу коригування діючого законодавства рекомендовано покласти такі принципи - забезпечення ефективної роботи підприємств після приватизації, максимальне збереження наявних робочих місць, гарантії інвестицій на технічне переобладнання

підприємств, індивідуальний підхід до продажно́ї ціни кожного окремого підприємства;

б) обґрунтована необхідність активізації державного впливу в процесі приватизації машинобудівних підприємств і у післяприватизаційний період, зформульовані пропозиції щодо посилення державного регулювання на етапі приватизації:

- розширення числа підприємств, які належать до стратегічно важливих для економіки і безпеки держави і збереження їх в державному секторі;

- запропоновано новий порядок продажу контрольних пакетів акцій підприємств, що приватизуються, з орієнтацією на індивідуальний бізнес-план, санацію підприємств та отримання максимального прибутку в післяприватизаційний період;

- недопущення повної втрати державного контролю за підприємствами, що приватизуються, до виходу їх на необхідний рівень рентабельності;

- обґрунтована доцільність прийняття закону про деприватизацію, в основу якого покладено принцип викупу недержавної власності за ринковими цінами.

в) запропонована класифікація машинобудівних підприємств та їх державна підтримка в залежності від ефективності роботи. При цьому рекомендовано підприємства машинобудування поділити на три групи в залежності від їх фінансового становища і конкурентоспроможності випускаємої продукції;

г) зформульовані пропозиції щодо підвищення ефективності управління недержавними машинобудівними підприємствами, які полягають в удосконаленні системи управління корпоративною власністю шляхом введення "золотої" акції; скороченні строків від корпоратизації до приватизації підприємств; створенні системи управління майном, яке не увійшло до статутного фонду акціонерних товариств, які утворились на базі підприємств машинобудування; перерозподілі функцій по управлінню майном приватизованих підприємств між Фондом державного майна України і Мінмашпромом;

д) розроблено порядок створення холдингових компаній за пріоритетними напрямками машинобудування України в процесі приватизації та економічний механізм стимулювання комерційних банків в наданні довгострокових і середньострокових кредитів недержавним машинобудівним підприємствам.

1.7 *Практичне значення* дисертаційного дослідження полягає в розробці конкретних рекомендацій і пропозицій, які використані при підготовці Закону України "Про внесення змін до Закону України "Про приватизацію державних підприємств", Державної програми приватизації на 1997 рік та

інших законодавчих і нормативних актів з реформування відносин власності, при розробці заходів по підвищенню ефективності державного регулювання підприємств машинобудування України.

Окремі положення дисертаційної роботи викладені у доповідних записках, надісланих до Кабінету Міністрів України, Міністерства економіки України, Фонду державного майна України і Міністерства фінансів України.

За безпосередньою участю автора розроблені "Методичні рекомендації щодо структурної політики і реструктуризації підприємств машинобудівного комплексу" (затвержені 2 грудня 1996р. Міністром машинобудування України).

1.8 *Апробація результатів дослідження.* Результати досліджень доповідались на Міжнародній науково-практичній конференції "Проблеми розвитку промислового виробництва" (Одеса, 1995р.), а також республіканських науково-практичних семінарах: "Промислово-фінансові групи: формування, організація фінансово-економічної і виробничої діяльності" (Київ, 26-27 вересня 1995 р.), "Промислово-фінансові групи - створення і забезпечення їх діяльності." (Київ, 25-26 квітня 1996 р.), "Лізингові операції в Україні" (Київ, 30-31 травня 1997 р.).

Принципові положення дисертаційної роботи доповідались і обговорювались на нарадах за участю директорів підприємств, засіданнях економічної ради і колегіях у Міністерстві машинобудування, ВПК і конверсії України, Міністерстві економіки України у 1994-1996 рр.

1.9 *Публікації.* Основні положення дисертації викладені у 7 роботах. Загальний обсяг публікацій складає 10,3 др.арк., у тому числі 4,9 друк.арк. належить особисто авторові.

1.10 *Структура і обсяг роботи.* У відповідності до мети і завдання дослідження визначилась така структура і зміст дисертаційної роботи:

Зміст.

Прийняті скорочення.

Вступ.

Глава 1. Економічна суть реформування відносин власності.

1.1 Теоретичні основи державного регулювання економічного розвитку.

1.2. Реформування відносин власності - найважливіший напрямок створення ринку.

Глава 2. Нормативні і методичні основи реформування власності.

2.1 Оцінка чинної законодавчої бази приватизації.

2.2 Аналіз методик оцінки вартості майна підприємств, що

приватизуються.

2.3 Регулювання розвитку ринку цінних паперів.

Глава 3. Методико-організаційний механізм вдосконалення реформування відносин власності в машинобудуванні України.

3.1 Концепція приватизації в машинобудуванні як складова частина державної промислової політики.

3.2 Законодавчо-нормативні основи приватизації в машинобудуванні.

3.3 Механізм державного регулювання діяльності підприємств машинобудування України.

Висновки і пропозиції.

Список використаної літератури.

Дисертація містить 149 сторінок машинописного тексту, в тому числі 13 таблиць, 1 схему, 11 формул, список використаних джерел із 82 назв, прийняті скорочення на 1 аркуші.

1.11 *Короткий зміст дисертації.*

У вступі обґрунтовується актуальність дослідження, визначення мети, завдань, предмету і об'єкту дослідження, наукова новизна і практичне значення дисертації.

У першій главі узагальнені теоретичні питання, пов'язані з основами державного регулювання економічного розвитку. Особливу увагу приділено ролі держави в перехідний період, в період кризових явищ, який зараз переживає Україна. Викладена суть двох моделей економічної політики, які використовуються в країнах з ринковою економікою. Висвітлена складність процесу формування багатосекторної ринкової економіки в Україні та роль приватизації як основного способу роздержавлення і умови для її успішного проведення. Розкрито суть моделей корпоративного управління в розвинутих країнах.

У другій главі викладені методичні підходи, пов'язані з оцінкою законодавчої і нормативної бази приватизації і корпоратизації, визначення вартості майна підприємств, що приватизуються. Відзначено, що в Україні до цього часу не відпрацьовані чіткі принципи приватизації, які б послідовно були проведені через всі законодавчі і нормативні акти. Зформульована пріоритетність їх вирішення, при цьому рекомендовано більше уваги з боку держави приділяти післяприватизаційній підтримці підприємств у забезпеченні їх ефективної роботи і контролю за виконанням договорів купівлі-продажу. Розроблені методологічні основи до другого - грошового етапу приватизації.

У третій главі викладено концепцію реформування відносин власності в машинобудуванні України як складової частини державної промислової політики. Обґрунтовані напрями удосконалення реформування відносин власності. Серед них питання управління пакетами акцій приватизованих підприємств, які належать державі; посилення ролі фондових бірж у процесі приватизації; подальше удосконалення законодавства з аренди державного майна, приватизації об'єктів незавершеного будівництва тощо. Зформульовані підходи по 'подоланню кризової ситуації і нарощуванню обсягів виробництва, заходи державного регулювання розвитку економіки.

У заключній частині дисертаційної роботи викладені висновки і пропозиції щодо реформування відносин власності в машинобудуванні України.

1.12 Основні положення дисертації, які виносяться на захист:

- нова концепція приватизації, яка спрямована на санацію підприємств, гарантію внесення інвестицій від покупців згідно із затвердженим бізнес-планом, забезпечення ефективної роботи підприємств в післяприватизаційний період;

- механізм активізації державного впливу на приватизаційні процеси підприємств машинобудування, включаючи викуп державою майна неефективно працюючих приватизованих підприємств; введення інституту "золотої" акції для стратегічно важливих підприємств; створення системи управління майном, яке не увійшло в статутний фонд акціонерних товариств; перерозподіл функцій по управлінню майном приватизованих підприємств між Фондом державного майна України і Мінмашпромом: новий підхід до створення холдингових компаній в процесі приватизації за пріоритетними напрямками машинобудування України; особливий режим приватизації об'єктів науково-технічної сфери машинобудування;

- нові принципи класифікації машинобудівних підприємств і їх підтримка з боку держави, використання яких дозволить підвищити ефективність їх роботи і забезпечить збільшення обсягів виробництва.

Основні положення дисертаційної роботи.

2.1 Економіка України на сучасному етапі характеризується як система прямого державного регулювання з обмеженою децентралізацією (суттєве місце займає державна власність, важливу роль відіграють державне замовлення і державний контракт, у фінансовій політиці домінують фіскальні цілі). Для формування більш прогресивної моделі державного регулювання,

при якій значно обмежується економічний диктат держави, необхідно привести у відповідність до вимог ринкової економіки статус і умови функціонування підприємств, створити "критичну" масу недержавного сектору.

В стратегії державного регулювання економіки в Україні необхідно перейти від монетаристських (неокласичних) до кейнсіанських методів регулювання. Це обумовлено, перш за все, тим, що економіка України ще в значній мірі задержавлена, а кейнсіанські методи регулювання не передбачають руйнування державного управління народним господарством, на відміну від неокласичних. В кейнсіанській моделі центральною проблемою є "принцип ефективності попиту" в органічному поєднанні з проблемою досягнення повної зайнятості населення, необхідність стимулювання державою платоспроможного попиту на засоби виробництва і предмети споживання, інвестиційного процесу для вирішення проблеми безробіття.

2.2 Реформування відносин власності є основним способом переходу до багатуукладної, змішаної економіки і включає в себе приватизацію державної власності, лібералізацію ринків, диверсифікацію виробництва, заохочування малого бізнесу.

У світовій практиці існує декілька підходів до приватизації підприємств. Досвід Англії свідчить, що на першому місці стоїть санація, тобто фінансове оздоровлення підприємств і тільки потім приватизація. У зв'язку з відсутністю коштів в бюджеті України на проведення санації державних підприємств і існуванням стійкої тенденції до збільшення кількості підприємств, які знаходяться на грані банкрутства (в 1993 р. - збиткове кожне дванадцятье підприємство; в 1994 р. - кожне дев'яте підприємство; в 1995 р. - кожне п'яте) Україна вимушена була піти шляхом Німеччини, Польщі та ін. східноєвропейських країн - тобто санації в результаті приватизації.

2.3 Аналіз законодавчих і нормативних актів з приватизації показує, що в них нечітко сформульовані мета, принципи приватизації та їх пріоритетність, не розроблені механізми реалізації цих принципів.

Принципи приватизації, задекларовані ст.2 Закону України "Про приватизацію майна державних підприємств", не співпадають з завданнями, визначеними в Державних програмах приватизації на 1992 і 1994 рр., що свідчить про недостатність розробки концептуальних положень, які повинні послідовно впроваджуватись у всіх законодавчих і нормативних документах. Приватизація, по суті, тепер лише змінює форму власності підприємств, не забезпечуючи новим власникам перспектив розвитку в постприватизаційний період, хоча передумови розвитку і ефективної роботи приватизованих підприємств повинні закладатись ще в процесі підготовки їх до приватизації.

Діюча законодавчо-нормативна база не тільки не дає можливості проводити широкомасштабну приватизацію, особливо середніх і великих підприємств, більш того - в разі її застосування, як показує практика, посилюється соціальна напруженість у суспільстві. Тому на цей час виникла необхідність переглянути концептуальні основи приватизації, її мету і принципи.

Розробка нових і коригування діючих законодавчих актів і нормативних документів повинні проводитись із врахуванням необхідності реалізації таких принципів:

- забезпечення ефективної роботи підприємств після приватизації;
- гарантування соціальної захищеності і рівності прав громадян України і усіх учасників приватизації;
- максимальне збереження діючих робочих місць;
- гарантування інвестицій на майбутнє технічне переоснащення підприємств;
- об'єктивне обґрунтування ціни, за яку буде продане підприємство.

2.4 Аналіз методичних підходів до оцінки вартості підприємств, що приватизуються, показує, що вони спрямовані на максимальне збільшення вартості майна з метою отримання відповідного зиску від його продажу, що не сприяє скороченню термінів приватизації, забезпеченню ефективної роботи приватизованих підприємств. А це може стати джерелом соціальної напруги в суспільстві. Необхідно принципово змінити методичні підходи до оцінки вартості майна.

Згідно з діючою методикою розрахунок оцінки вартості цілісного майнового комплексу проводиться за формулою:

$$Ц_{\text{ф}} = O_2 + H_a + B_{\text{кл}} + Y_{\text{нл}} + B_{\text{дв}} + (Z_3 + \Phi_a - K_p) \quad (1)$$

O_2 - залишкова вартість основних засобів з урахуванням їх індексації станом на 1.04.1996р.

H_a - залишкова вартість нематеріальних активів, відображених в балансі;

$B_{\text{кл}}$ - відновлювальна вартість незавершених капітальних вкладень;

$Y_{\text{нл}}$ - відновлювальна вартість невстановленого обладнання;

$B_{\text{дв}}$ - довгострокові фінансові вкладення;

Z_3 - запаси і витрати;

Φ_a - фінансові активи (інші позаобігові активи, грошові кошти, розрахунки та інші активи);

K_p - кредиторська заборгованість (довгострокові пасиви, розрахунки та інші пасиви, резерви майбутніх витрат і платежів).

При оцінці ж майна конкретних підприємств необхідно враховувати цілий ряд важливих факторів - їх фінансовий стан і прибутковість, рівень техніки і технології, зношеність основних фондів, конкурентоспроможність продукції, необхідність збереження робочих місць, економічний стан та ін., тобто ціна продажу підприємства повинна визначатись для кожного об'єкту приватизації із врахуванням його особливостей.

Тому пропонується оцінку вартості майна що приватизується, яка виконана згідно з методикою використовувати тільки для встановлення початкової ціни і статистичного обліку.

2.5 Аналіз показує, що до своєї незалежності Україна підійшла з економічно невиправданою структурою як промисловості в цілому, так і машинобудування, продукція якого споживалась переважно за її межами. Практично жодне з машинобудівних підприємств України не має замкненого циклу виробництва в межах держави.

Крім того, в умовах централізованої економіки, діяльність підприємств машинобудування характеризувалась великою кількістю різноманітних функцій: крім виготовлення машин і устаткування підприємства займались наданням соціальних послуг (будівництво і утримання житла, об'єктів охорони здоров'я, освіти та ін.). Тому на цей час структурна перебудова в машинобудуванні в першу чергу повинна бути направлена на відокремлення виробничої сфери підприємств від соціальної, адаптацію виробничої сфери до умов ринку. В зв'язку з цим велике значення в Україні повинно приділятися проведенню горизонтальної промислової політики.

2.6 В умовах зниження обсягів продукції машинобудування певний інтерес являє собою оцінка ходу приватизації і порівняльного аналізу ефективності функціонування підприємств різних форм власності і господарювання.

Переважну питому вагу серед приватизованих підприємств займають АТ. У зв'язку з цим певний інтерес має порівняння техніко-економічних показників і ефективності роботи відкритих і закритих АТ (ВАТ і ЗАТ), а також АТ і орендних підприємств (ОП). В останньому випадку АТ відображають більш швидкий спосіб приватизації і розпорошеність акцій, а ОП - поступову приватизацію і більш високий рівень мотивації праці за рахунок поєднання в одній особі робітника і власника. Так, в машинобудуванні за 1996р. ОП показували більш високі показники, ніж АТ з фондівіддачі, рентабельності виробництва, прибутковості реалізованої продукції. Це свідчить про те, що навіть в несприятливих умовах ОП показують більш можливості адаптації до ринкових умов, а негативне

ставлення до них з боку органів приватизації відображає суб'єктивні позиції їх керівників.

Аналіз роботи приватизованих підприємств машинобудування показує, що вони працюють не на багато краще ніж державні, внаслідок чого у машинобудуванні кризові явища перебороти не вдається. Однак це не означає, що приватизація себе не виправдала. Вона хоча і не забезпечує швидкого підвищення ефективності виробництва, однак створює необхідні передумови для цього.

Стан, який склався в машинобудуванні відображає недостатньо сприятливі умови як для державних, так і для приватизованих підприємств. Залучення ефективного власника можливе тільки у випадку функціонування вторинного ринку цінних паперів, тому необхідно удосконалювати механізм управління і приватизації, щоб створити умови для формування балансу інтересів в середині підприємства і залучення стратегічних інвесторів у процесі приватизації, а також для забезпечення ефективності функціонування підприємств у постприватизаційний період за рахунок пільгового оподаткування і кредитування при умові активізації інвестиційної і іноваційної діяльності.

З метою підвищення ефективності роботи підприємств машинобудування України, незалежно від їх форми власності, пропонується при переході до другого етапу приватизації змінити механізм управління ними (схеми №1, 2). З цією метою передати Мінмашпрому України від Фонду державного майна України функції управління орендними підприємствами і підприємствами, які знаходяться на етапі приватизації. При цьому за Фондом державного майна залишити функції розробки законодавчих і нормативних актів по приватизації і функції продажу майна і акцій підприємств що приватизуються. Як показує досвід Естонії розподіл функцій управління підприємствами з повною відповідальністю за них і функцій продажу майна позитивно відображається на зменшенні строків приватизації і підвищенні ефективності управління підприємствами машинобудування.

2.7 Одним з негативних соціально-економічних наслідків процесу приватизації в Україні стала дискримінація власності працівників підприємств, що приватизуються, як у викупі своїх підприємств, в тому числі і через оренду, так і в придбанні якщо не контрольного, то, у крайньому разі, блокуючого пакету акцій.

Діючий механізм управління підприємствами машинобудівного комплексу

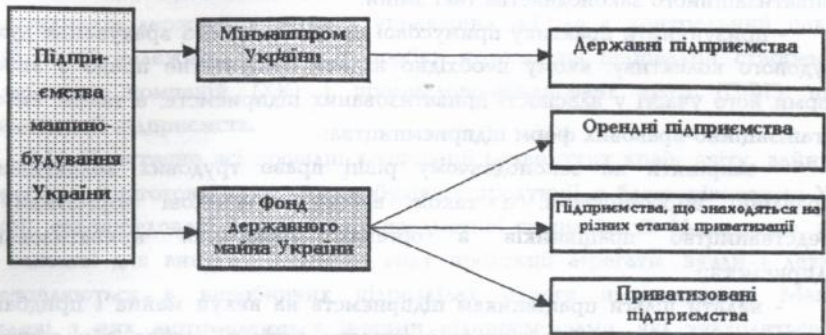
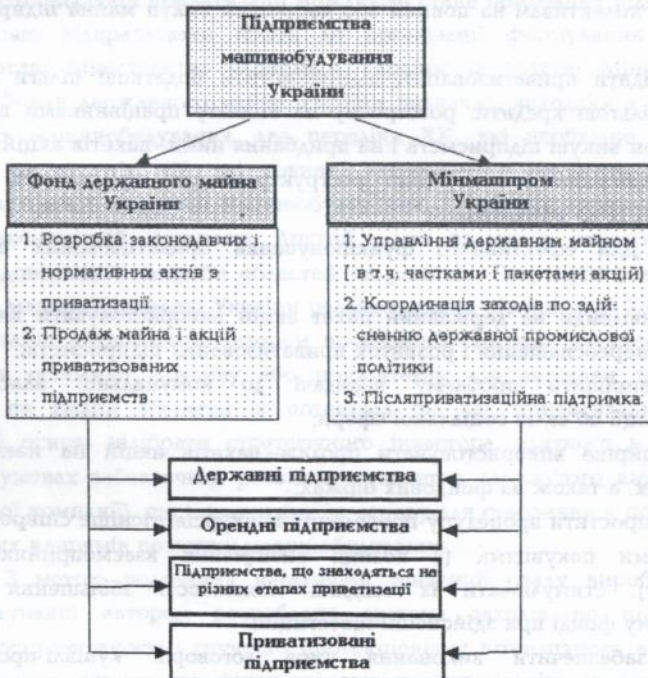

Схема 2

Запропонований механізм управління підприємствами машинобудівного комплексу

Для запобігання соціальній напруженості у суспільстві і підвищення ефективності роботи приватизованих підприємств було б доцільним внести до приватизаційного законодавства такі зміни:

- призупинити практику примусової приватизації без врахування думки трудового колективу, якому необхідно надати пріоритетне право з вибору форми його участі у власності приватизованих підприємств, а також вибору організаційно-правових форм підприємництва;

- закріпити на законодавчому рівні право трудових колективів в управлінні виробництвом, а також ввести обов'язкові нормативи на представництво працівників в органах управління приватизованих підприємств;

- надати пільги працівникам підприємств на викуп майна і придбання акцій (розстрочку на 5-7 років для виплати вартості майна або акцій за рахунок майбутніх доходів чи дивідендів, пільгових кредитів під заставу майна, звільнення від податку на прибуток, що направляється на виплату кредитів, пільгового оподаткування прибутку банків, які надають кредити трудовим колективам на повний або частковий викуп майна підприємства та ін.).

- надати приватизованим підприємствам податкові пільги на певний термін, пільгові кредити, розстрочку на виплату працівниками підприємств коштів при викупі підприємств і на придбання ними пакетів акцій;

- здійснювати попередню реструктуризацію підприємств в процесі підготовки їх до приватизації;

2.8 Для ефективного функціонування приватизованих підприємств доцільно:

- дивіденди на державний пакет акцій використовувати виключно на технічне переоснащення і розвиток приватизованих підприємств;

- вирішити проблему передачі до комунальної власності при приватизації об'єктів соціальної сфери;

- ширше використовувати продаж пакетів акцій на некомерційних конкурсах, а також на фондових біржах;

- спростити процедуру проведення конкурсів, тісніше співробітничати з можливими покупцями (з позиції визначення взаємоприйнятних умов конкурсу), стимулювати їх завдяки можливості збільшення частки в статутному фонді при здійсненні інвестицій;

- забезпечити виконання умов договорів купівлі-продажу при приватизації об'єктів приватизації.

2.9 Удосконалення державного управління економікою можливе при умові: введення в дію механізму банкрутства для неефективних державних і

приватизованих підприємств; чіткого визначення ознак державних підприємств, статусу і механізму їх регулювання; введення механізму "золотої" акції; підвищення вимог до керівників державних підприємств і представників держави в органах управління АТ, де є контрольний пакет акцій, який належить державі; розробки полегшеної процедури створення холдингових компаній (ХК) і промислово-фінансових груп (ПФГ) при приватизації підприємств.

2.10 Практично всі провідні корпорації розвинутих країн світу, зайняті розробкою і виготовленням машинобудівної продукції, є багаторівневими ХК і ПФГ, які побудовані по принципу предметної спеціалізації. Це означає, що всі важливі для випуску окремого виду продукції агрегати, вузли і деталі виготовляються в виробничих підрозділах одного підприємства. Менш важливі з них виготовляються іншими підприємствами, які знаходяться в тісній залежності від підприємства-замовника.

Формування предметно спеціалізованих підприємств на цей час в Україні може проходити лише шляхом злиття і приєднання. Після закінчення процесу сертифікатної приватизації можливим стане придбання підприємств.

Доцільно відпрацювати підхід до організації формування ХК. На першому етапі Міністерство економіки України за участю Мінмашпрому України і Фонду державного майна України визначає, виходячи з тих що є, підприємств машинобудування, два переліки ХК, які необхідно створити. Перший - це перелік ХК, які повинні задовольняти інтереси України в особливо важливій продукції машинобудування, а також є монополістами у зовнішньоекономічній діяльності. Другий - має включати перелік ХК, які повинні задовольняти потреби областей чи регіонів. Розрахунки показують, що зараз в машинобудуванні України реально можна створити 29 ХК.

Реалізація розроблених автором пропозицій стосовно підприємств, які випускають особливо важливу або пріоритетну для держави продукцію, дозволить не тільки зберегти їх потенціал під час приватизації, а і на конкурсній основі підібрати стратегічного інвестора, здатного в складних ринкових умовах забезпечити розвиток предметно замкнутого виробництва (холдингової компанії), що і правитиме за основу для створення у подальшому стратегічних напрямів розвитку машинобудування.

2.11 З метою подолання негативної тенденції спаду виробництва в машинобудуванні автором розроблена система заходів по підвищенню конкурентоспроможності і гнучкого протекціонізму вітчизняного виробника, яка забезпечує сприятливі фінансові умови, активізацію інвестиційної і виробничої діяльності, реструктуризацію виробництва, формування нових оргструктур, проведення селективної промислової політики.

В першу чергу, підтримка вітчизняного товаровиробника і вирішення проблеми неплатежів може бути здійснена тільки шляхом удосконалення кредитної і пільгової політики держави, її банківської системи. Для стимулювання вкладень капіталу у виробничу сферу комерційним банкам необхідно надати податкові пільги на прибуток, отриманий від розміщення капіталу у сфері вітчизняного виробництва.

В цілому ж взаємовідносини держави з машинобудівними підприємствами України повинні будуватись в залежності від того, до якої групи це підприємство належить. При цьому доцільно підприємства машинобудування розділити на три групи в залежності від їх фінансового стану і конкурентоздатності продукції, що виготовляється:

перша група - економічно міцні і експортоспроможні підприємства (близько 150), які мають стабільні замовлення, контракти платоспроможних споживачів і які так чи інакше знайшли вже свою нішу на внутрішньому і зовнішньому ринку. Вони самі вибирають пріоритети і шляхи структурних змін. Держава надає їм необхідні податкові пільги, допомогу в здійсненні промислової політики і не охоплює заходами щодо реструктуризації;

друга група - підприємства, які випускають продукцію, яка має потенційний попит і може бути реалізована за певних умов на ринку (близько 200 підприємств). Їм необхідна допомога в частині поповнення обігових коштів, відстрочення платежів до бюджету, пільгових кредитів та ін. Тут необхідна зважена промислова і антимонопольна політика з боку держави, що дасть можливість цим підприємствам закріпитися на ринку;

третя група - підприємства, які знаходяться у стані глибокої кризи (відсутність замовлень, неплатоспроможність споживача, заборгованість, неконкурентоздатна продукція через низький технічний рівень або високу ціну та ін.). Таких машинобудівних підприємств в Україні більше 1000. Стосовно їх держава має здійснити повний комплекс заходів з реструктуризації, включаючи санацію і банкрутство.

Необхідно також із загальної кількості машинобудівних підприємств і організацій зформувані групу стратегічно важливих для держави об'єктів, які забезпечують її економічну, оборонну, енергетичну і екологічну незалежність. Ці об'єкти мають бути в центрі уваги держави.

Розробка і реалізація цільових комплексних програм є в розвинутих країнах найбільш придатною формою державного регулювання економіки. Тому доцільно повернутись до подовження довготривалого кредитування цільових комплексних науково-технічних програм (ЦКНТП) на умовах, які були чинними в 1992-1994 рр. щодо підприємств машинобудування України. Для цього потрібно визначити пріоритети і забезпечити фінансування

ЦКНТП пропорційно надходженням до бюджету. Пріоритетні напрями використання потенціалу машинобудування об'єднані в 114 ЦКНТП, окремі з них охоплюють проблеми розвитку цілих підгалузей машинобудування. Серед них Національна програма виготовлення технологічних комплексів машин і устаткування для сільського господарства, харчової і переробної промисловості; "Складна медична техніка", "Суднобудування України", "Зв'язок - 2000" та ін.

2.12 Для становлення ринку цінних паперів України як ефективної системи щодо акумуляції і перерозподілу ресурсів для подолання інвестиційної кризи, відродження і зростання національного виробництва необхідно здійснити комплекс заходів.

По-перше, визначитись відносно моделі такого ринку, враховуючи, з одного боку, можливості адаптації закордонного досвіду, а з другого - потенціал практичної роботи національних учасників і інститутів.

По-друге, нарощувати обсяги операцій на первинному і вторинному ринках цінних паперів. Система ведення продажу акцій в процесі приватизації має будуватись із врахуванням можливості її подальшого залучення до систем біржової торгівлі. Модель розміщення акцій з використанням фондових бірж і торгових систем могла б стати стимулом до заснування їх філіалів в індустріальних центрах України, що полегшило б перехід від сертифікатного розподілу державного майна серед населення до повноправного ринку цінних паперів.

По-третє, перебороти негативні тенденції і проблеми, пов'язані з практичною незахищеністю інвесторів.

Висновки і пропозиції.

3.1 Аналіз ринкових перетворень в Україні свідчить про те, що в стратегії державного регулювання економіки України необхідно перейти від монетаристських до кейнсіанських методів регулювання. Викликано це, в першу чергу, тим, що економіка України ще в значній мірі задержавлена, а кейнсіанські методи регулювання не передбачають зруйнування системи державного управління народним господарством, на відміну від неокласичних. Крім цього, в кейнсіанській моделі центральною проблемою є стимулювання державою платоспроможного попиту на засоби виробництва і предмети споживання, інвестиційного процесу для вирішення проблеми безробіття.

3.2 В умовах переходу України до ринкової системи господарювання одним з головних завдань державного регулювання є ефективне управління державною власністю. При цьому необхідно вирішити триєдину задачу:

зформувати недержавний сектор національної економіки; визначитись з статусом державного підприємства; використовувати державну власність для розвитку ринкової системи господарювання. Для машинобудівних підприємств усіх форм власності на цьому етапі доцільно створити комплекс умов, перш за все, стабільності і визначеності системи оподаткування, розвитку ринкової інфраструктури, грошового і фінансового ринків, ринку цінних паперів і капіталу, постприватизаційної підтримки підприємств.

3.3 Розробка нових і коригування діючих законодавчих актів і нормативних документів з приватизації повинна проводитись із врахуванням реалізації таких принципів і пріоритетності їх вирішення:

- забезпечення ефективної роботи підприємств після приватизації;
- гарантування соціальної захищеності і рівності прав громадян України в приватизації і всіх учасників приватизації;
- максимальне збереження наявних робочих місць;
- гарантування інвестицій на майбутнє переоснащення підприємств;
- об'єктивне визначення ціни, за якою буде продане підприємство.

3.4 Для відвернення соціальної напруги в суспільстві і підвищення ефективності роботи приватизованих підприємств доцільно внести до приватизаційного законодавства такі зміни:

- припинити практику примусової приватизації без врахування думки трудового колективу, якому необхідно надати пріоритетне право щодо вибору форми його участі у власності приватизованих підприємств (володіння контрольним або блокуючим пакетом акцій, викуп всього майна), а також вибору організаційно-правових форм підприємництва;
- закріпити на законодавчому рівні право трудових колективів щодо управління виробництвом, а також ввести обов'язкові нормативи на представництво працівників в органах управління приватизованих підприємств;
- надати пільги працівникам підприємств на викуп майна і придбання акцій (розстрочку на 5-7 років для виплати вартості майна або акцій за рахунок майбутніх доходів чи дивідендів; пільгових кредитів під заставу майна; звільнення від податків прибутку, який йде на виплату кредитів; пільгового оподаткування прибутку банків, які надають кредити трудовим колективам на повний або частковий викуп майна підприємства та ін.).

3.5 Проведення структурної перебудови машинобудування України повинно поєднуватись з промисловою політикою. Підвищенню ефективності підприємств машинобудування буде сприяти вибірковий підхід до них з боку держави в залежності від фінансового стану і конкурентоздатності продукції. Потребують також підвищеної уваги з боку держави машинобудівні

підприємства, які забезпечують економічну, оборонну, енергетичну та екологічну незалежність і належать до стратегічно важливих. Збереженню потенціалу машинобудівних підприємств сприятиме створення на їх базі під час приватизації холдингових компаній і ПФГ, які задовольнятимуть потреби України в особливо важливій продукції або є монополістами у зовнішньоекономічній діяльності.

3.6 Для становлення фондового ринку України, як ефективної системи акумуляції і перерозподілу ресурсів для подолання інвестиційної кризи, необхідно: визначитись щодо моделі фондового ринку (враховуючи з одного боку можливості адаптації іноземного досвіду, а з другого - особливості України та потенціал практичної роботи національних учасників і інститутів); подолати негативні тенденції та проблеми, пов'язані з практичною незахищеністю інвесторів; залучити значні матеріальні і фінансові ресурси для належного розвитку інформаційної, реєстраційної, депозитарної та клірингової систем.

3.7 Активізація продажу акцій підприємств, які приватизуються, на фондових біржах дозволить суттєво поживавити фондовий ринок України. Для цього доцільно:

- не виставляти для продажу на біржі акції ВАТ, статутний фонд яких визначений з врахуванням індексації вартості основних фондів. Вартість таких акцій з точки зору потенційних інвесторів надто завищена, особливо у порівнянні з їх вартістю на сертифікатних аукціонах (СА);
- розширити перелік підприємств (ВАТ), акції яких будуть виставлятися на фондових біржах (с точки зору їх інвестиційної привабливості);
- збільшити розміри пакетів акцій підприємств, які виставлятимуться на біржі до 20-30% від їх статутного фонду (на цей час зазначений пакет акцій, як правило, становить 2 - 10%);
- грошові кошти, отримані від продажу акцій ВАТ, доцільно розподілити таким чином: кошти, отримані від продажу пакетів акцій, виходячи з номіналу, перераховувати до позабюджетного фонду приватизації, а понад номінал - направляти на розвиток приватизованих підприємств під розроблені інвестиційні проекти, які пройшли експертизу.

3.8 Накопичений досвід і попередні розрахунки показують, що впровадження запропонованих у роботі підходів щодо змін законодавчої та нормативної бази з приватизації, розвитку фондового ринку, підвищенню ефективності роботи підприємств машинобудування сприятимуть виходу їх з кризового стану, структурній перебудові галузі та підвищенню ефективності економіки України в цілому.

Перелік основних опублікованих робіт по темі дисертації.

1. Економіка України: потенціал, реформи, перспективи. Монографія: у 5 т. Том 2. Проблеми реформування відносин власності в Україні/ За редакцією В.Ф.Бесєдіна, О.Ю.Рудченка - Київ, НДЕІ Мінекономіки України, 1996. - 312с. Розділи та підрозділи в монографії. Рудченко О.Ю., Білан В.І., Демидіон В.О., Кипоть В.С., Ковальов О.Ф. та ін, в т.ч. автора 4,9 др.арк..

2. Божок Г.І., Баулін С.О., Білан В.І., Ласкавий М.О., Шматок С.С., Сакорська Н.О. Методичні рекомендації щодо структурної політики та реструктуризації підприємств Міністерства машинобудування, військово-промислового комплексу і конверсії України. /Мінмашпром України, 1996. - 3 друк.арк..

3. Государственное регулирование как фактор управления структурной перестройкой экономики. / Формування ринкових відносин в Україні: Збірник молодих вчених. Випуск 1 - Наук. ред. І.К.Бондар. - К.: НДЕІ Мінекономіки, 1995. - 0,8 др.арк

4. Про стан приватизації машинобудівного комплексу України. // Машинобудування України, №3, К., 1995., 0,4 др.арк.

5. Проблемы оптимизации инвестиционной и инновационной деятельности. - Тезисы доклада на Международной научно-практической конференции "Экономические проблемы развития промышленного производства", Одесса, 1995. - 0,2 др.арк.

6. О создании финансово-промышленных групп в машиностроении. / Формування ринкових відносин в Україні: Збірник молодих вчених. Випуск 1 - Наук. ред. І.К.Бондар. - К.: НДЕІ Мінекономіки, 1995. - 0,3 др.арк.

7. Пути привлечения инвестиций и повышения эффективности государственного управления в условиях реформирования машиностроения. / Формування ринкових відносин в Україні: Збірник молодих вчених. Випуск 2 - Наук. ред. І.К.Бондар. - К.: НДЕІ Мінекономіки, 1996. - 0,8 др.арк.

Анотація.

Білан В.І. Науково-методичні основи реформування відносин власності (на прикладі машинобудування України).

Дисертація (рукопис) на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук з спеціальності 08.02.03 - Організація, управління, планування і регулювання економікою. Київ: Науково - дослідний економічний інститут Міністерства економіки України, 1997.

Робота присвячена розглядові проблем реформування відносин власності на прикладі машинобудування України в перехідний період. Розкрита суть процесу формування багатосекторної ринкової економіки в Україні, роль приватизації, як основного способу роздержавлення та умови для її успішного проведення. Викладені методичні питання, пов'язані з оцінкою вартості майна та законодавчої і нормативної бази приватизації і корпоратизації, проведено аналіз ефективності функціонування підприємств різних форм власності в машинобудуванні України. Зформульовані принципи приватизації та пріоритетність їх вирішення. Запропонована система заходів щодо удосконалення реформування відносин власності машинобудування України під час переходу до ринкової економіки.

Ключові слова: загальнодержавна власність, відносини власності, машинобудування, приватизація, корпоратизація, вартість майна, фондовий ринок.

Аннотація.

Білан В.И. Научно-методические основы реформирования отношений собственности (на примере машиностроения).

Диссертация (рукопись) на соискание ученой степени кандидата экономических наук по специальности 08.02.03 - Организация, управление, планирование и регулирование экономики. Киев: Научно-исследовательский экономический институт Министерства экономики Украины, 1997.

Работа посвящена рассмотрению проблем реформирования отношений собственности на примере машиностроения Украины в переходный период. Раскрыта сущность сложности процесса формирования многосекторной рыночной экономики в Украине, роль приватизации, как основного способа разгосударствления, и условия для ее успешного проведения. Изложены методические вопросы, связанные с оценкой имущества и законодательной и нормативной базы приватизации и корпоратизации, проведен анализ

эффективности функционирования предприятий различных форм собственности в машиностроении Украины. Сформулированы принципы приватизации и приоритетность их решения. Предложена система мер по совершенствованию реформирования отношений собственности машиностроения Украины в период перехода к рыночной экономике.

Ключевые слова: общегосударственная собственность, отношения собственности, машиностроение, приватизация, корпоратизация, стоимость имущества, фондовый рынок.

Annotation.

Belun V.I. Scientific and methodical principles of property relations reforming (based on examples of the machine building industry).

This thesis has been prepared for a competition for a candidate's degree of economic science on 08.02.03 speciality - organization, management, planning and regulation of economy. Kyiv: Scientific and research institute at the Ministry of economy of Ukraine, 1997.

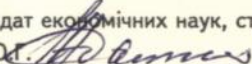
This work is devoted to the consideration of property relations reforming (on examples of the machine building industry of Ukraine) in transitional period based on the complex approach. Author opens main points of complicated process of forming multisectoral market economy in Ukraine, shows role of privatization as the main way of denationalization and necessary conditions for its successful realization. Also some methodical questions, connected with evaluation legislative and normative base of privatization and corporatization are stated, analysis of work efficacy of enterprises with different forms of property and property relations changing processes in machine building industry of Ukraine is conducted. Principles of privatization and priority of their solution are formulated. Number of measures of property relations reforming during the formation period of market economy model in Ukraine is proposed.

Keywords: Nation-wide property, relations reforming, the machine building industry, privatization, corporatization, the cost of the property, the share market.

Білан Володимир Іванович

**Науково-методичні основи реформування відносин власності
(на прикладі машинобудування України)**

Автореферат дисертації
на здобуття наукового ступеня
кандидата економічних наук

Відповідальний за випуск, кандидат економічних наук, старший
науковий співробітник Сватко Ю.

Підписано до друку 16.07.97. Формат 60x84 1/16.
Офсетний друк. Умов.друк.арк. 1,16. Тираж 100 прим. Зам.548a.....

Науково-дослідний економічний інститут Мінекономіки України.
252601, МСП, Київ -103, бульвар Дружби народів, 28

AB 38.386